

Fons Asselbergs pleit voor herkenbare buitenruimte

STRAATBAKSTEEN EN HERSTRUCTURERINGSWIJKEN

Gebakken klinkers geven buitenruimte impuls

Dordrecht combineert winkel-
imago met historisch gezicht

CONTOUR
STRAATBAKSTEEN

FORUM OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
AUGUSTUS 2005

#08

INHOUDSOPGAVE

4 / 7

Prof. drs. Fons Asselbergs, sinds eind 2004 Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed, is de afgelopen 25 jaar bij tal van ruimtelijke vernieuwingsprojecten betrokken geweest. Volgens hem is daarin de rol van de openbare ruimte glashelder: zonder interactie is elke buitenruimte ten dode opgeschreven.

8 / 10

Marcel Eekhout en Aleks Droog van Parklaan Landschapsarchitecten hebben een andere wereld gecreëerd bij de herinrichting van de openbare ruimte in de Meppelse wijk Haveltemade. Deze jaren vijftig wijk heeft na jaren van verloedering zijn karakteristieke gezicht teruggekregen en is weer een aantrekkelijke, ruimtelijke woonwijk.

11

Het historische karakter van de binnenstad van Nijmegen is grotendeels te danken aan het gebruik van straatbaksteen, stelt burgemeester Guusje ter Horst in haar column. Omdat het anders loopt, oogt, voelt en fietst. Daarom: straatbakstenen maken de straat.

12 / 15

Onkruidbestrijding speelt bij open verhardingen, en dan vooral de voegen ervan, een belangrijke rol. Daarom is er een nieuw systeem ontwikkeld: DOB (Duurzaam Onkruid Beheer op verhardingen) genaamd. Met het systeem kunnen de gevolgen van de chemische bestrijding van onkruid beperkt worden. De eerste resultaten zijn positief.

16 / 21

Op tal van plaatsen in Nederland worden vooral naoorlogse wijken met veel sociale huur, weinig groen en veel kleine criminaliteit geherstructureerd. Naast een meer gevarieerde woningbouw en dito voorzieningen krijgt ook de openbare ruimte een stevige impuls. Wij bekeken vier herstructureringswijken waar het gebruik van straatbaksteen nadrukkelijk bijdraagt aan het opbloeien van de wijk.

22 / 25

In het derde deel van de serie Steden aan de rivier wordt ingezoomd op het Limburgse deel van de Maas. In Venlo, Roermond en Maastricht verwijzen nog talloze locaties naar de relatie met de Maas, in verleden en tegenwoordige tijd.

26 / 27

In Uitgelezen bespreekt Michiel Nieuwenhuys twee recent verschenen publicaties. Dat zijn Groundswell, een catalogus van een bijzondere tentoonstelling in het Museum of Modern Art in New York en Architectuur in Nederland 2004 > 05, hét jaarboek van het NAi.

28 / 31

Dordrecht en straatbakstenen zijn cultuurhistorisch met elkaar verbonden, ook na een recentelijke herinrichting van de binnenstad. Met onder meer verantwoordelijk wethouder Bas van der Zwaan spraken we over een stad die de balans zoekt tussen (winkel-)imago en historisch verleden.

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van de Stichting Promotie Straatbaksteen. Het tijdschrift wil een forum en inspiratiebron zijn voor alle professionals betrokken bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Coverfoto:
kantorenpark Spuiboulevard in Dordrecht

Redactie

Dick Tommel (hoofdredacteur),
Elize Aalbers, Theo van Baal, Tanja Bongers,
Climmy Hanssen, André van den Hul,
Michiel Nieuwenhuys

Raad van Advies

Paul van Beek (Paul van Beek Landschappen
BNT), Willem van der Made
(directeur Stadsontwikkeling gemeente
's-Hertogenbosch), Margot van Niele
(directeur Kalliste Woningbouwontwikkeling),
Jan Stigter, (stedenbouwkundige Dienst
Ruimtelijke Ordening gemeente Amsterdam)

Stichting Promotie Straatbaksteen

Postbus 155, 6880 AD Velp
T 026 - 3845641, F 026 - 3845631
E info@straatbaksteen.com
I www.straatbaksteen.com

Bladmanagement

Van Zandbeek corporate communicatie,
Harrit Hoppenbrouwers, André van den Hul,
Fred Wijers

Vormgeving

Ten Bosch design, Esther van Gompel

Fotografie

Picture Productions (Hans Hebbink),
Vincent Boon (foto's pagina's 5, 6 en 7),
Parklaan Landschapsarchitect (foto's pagina's 8,
9 en 10), Gemeente Nijmegen (foto pagina 11),
PRI (foto's pagina's 12, 13 en 14)

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan,
mits bronvermelding.

LEEFBAARHEID

Over de voordelen van straatbaksteen kunt u in Contour regelmatig lezen. Ik wil het hier dan ook niet hebben over technische pluspunten als duurzaamheid, slijtvastheid en kleurechtheid. Praktische voordelen die besloten liggen in het gebruik van straatbaksteen, zoals toepasbaarheid en flexibiliteit, zijn ook al eens de revue gepasseerd.

Ik zou daarom vanaf deze plek graag eens inzoomen op de sociale aspecten van straatbaksteen, mijzelf realiserende dat die typering u merkwaardig in de oren kan klinken. 'Het is toch maar gewoon een straatbaksteen, hoezo sociaal aspect', hoor ik u denken. Toch ligt dat genuanceerder. Het gevoel dat straatbakstenen oproepen bij mensen die ze dagelijks betreden, gaat verder en dat zal ik toelichten. Niet voor niets laten we in het thema-artikel (pag. 16-21) zien hoe de openbare ruimte aan kwaliteit wint door het gebruik van gebakken klinkers.

In de voor dat artikel bezochte herstructureringswijken is veelal een serie van ingrijpende en langdurige maatregelen gepland. Het verhogen van de leefbaarheid in die stadsdelen is vaak de gemene deler van de herstructureringsprojecten. Uiteraard kan het upgraden van dergelijke wijken niet zonder een grondige aanpak van de veelal gedateerde woningbouw. Maar er is meer, want ook het verbeteren van openbare ruimte neemt een belangrijke plaats in. Meer groen, meer speelvoorzieningen, meer ruimte, maar vooral meer identiteit; het creëren van uitnodigende buitenruimten waarin mensen zich thuis voelen, waarin zij welkom zijn. Dat levert een enorme bijdrage aan die veel bediscussieerde leefbaarheid.

Ik ben ervan overtuigd dat de uitstraling en de vormgeving van straatbaksteen, met veelzijdige kleuren en toepassingen, zorgdragen voor een waardevolle woonomgeving. Daarmee doorbreken de herstructureringswijken hun veelal grijze eenvormigheid en krijgen zij én hun bewoners de nieuwe kans die ze verdienen.

Dr. D.K.J. Tommel

voorzitter Stichting Promotie Straatbaksteen

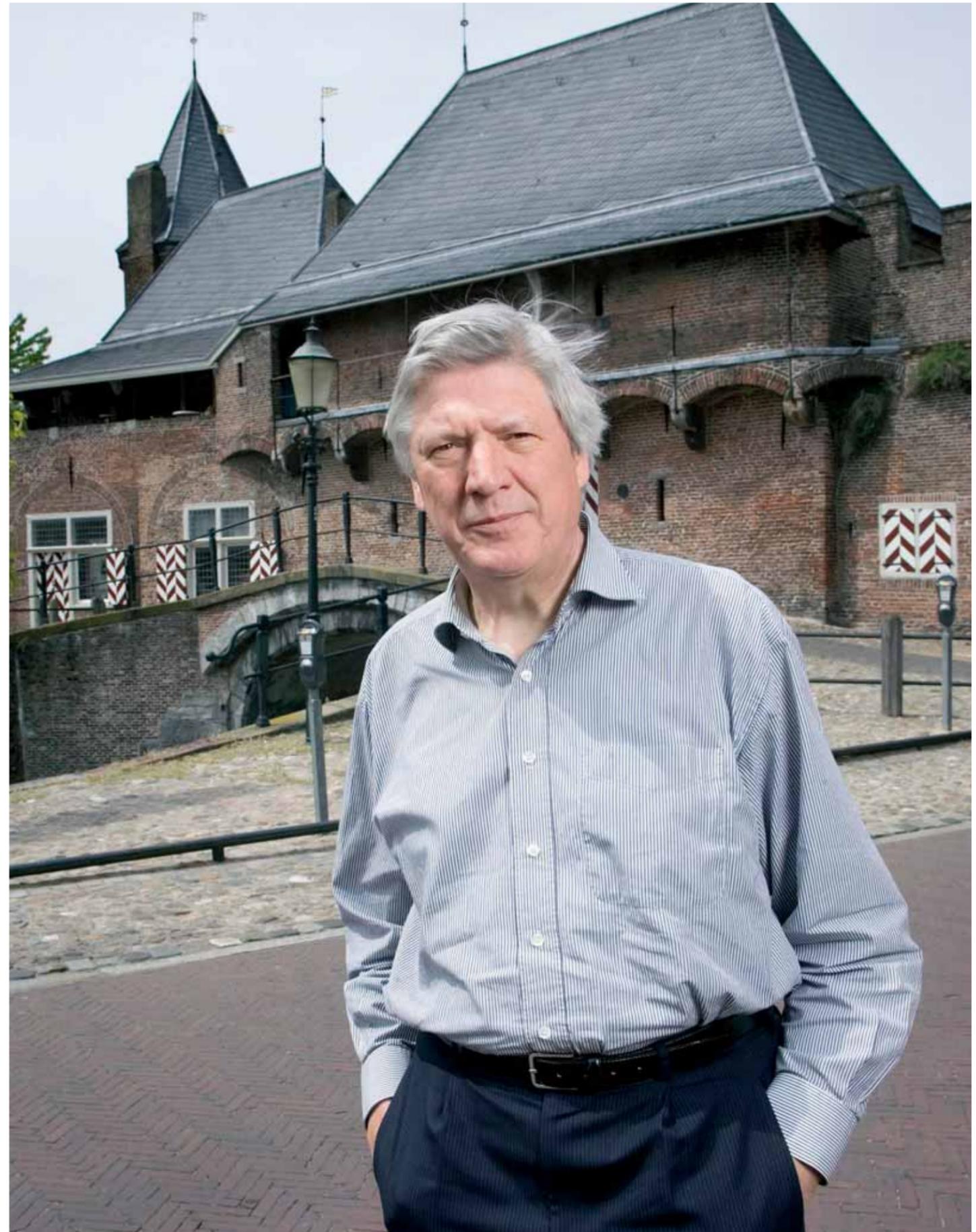
RIJKSADVISEUR FONS ASSELBERGS BEIJVERT ALLIANTIE VAN RUIMTELIJKE DISCIPLINES

‘De buitenruimte moet schoon, veilig en dienstbaar zijn’

Noem een willekeurig aspect van ruimtelijke ontwikkeling in Nederland of prof. Fons Asselbergs, tot voor kort meer dan bevlogen aan het hoofd van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, heeft er wel een uitgesproken mening over. De ‘connaisseur’ van ruimtelijk denken en doen was de afgelopen 25 jaar betrokken bij opmerkelijke nieuwbouwinitiatieven (Kattenbroek), centrumplannen (Amersfoort), maar maakte als monumentenbeschermer ook beleid op het snijvlak van historiciteit en vernieuwing. Telkens met een heldere en uitnodigende openbare ruimte als gezamenlijke deler. “Zonder interactie met de aanpalende bebouwing en de openbare functies is elke buitenruimte ten dode opgeschreven”, stelt Asselbergs in een terugblik op zijn carrière.

Een interview met de bijna 65-jarige Asselbergs is een beleving op zich. Moeiteloos bewandelt hij in het gesprek interessante zijpaden, neemt boeiende afslagen om vervolgens weer 360 graden te draaien. Het mag misschien licht chaotisch lijken, zijn gloedvol betoog is doordrenkt van liefde voor ruimtelijke kwaliteit, in al zijn facetten. De eerste stop die we maken met de charmante Amersfoorter is de ontwikkeling van de woonwijk Kattenbroek in de periode dat Asselbergs in zijn woonplaats wethouder Ruimtelijke Ordening was. Er bestond begin jaren tachtig veel vraag naar woningen bij de toen al veeleisende consument. “Groeistad Amersfoort kende destijds zeker 12.000 woningzoekenden waarvan het merendeel graag in de bruisende binnenstad wilde wonen en niet in de saai en troosteloos gevonden buitenwijken. Ik had daar zelf al direct een goed beeld bij: we bouwen in Amersfoort-Noord een herkenbare wijk, met een identiteit waarin de bewoners zich thuisvoelen en waarmee ze zich willen identificeren. Als kleine jongen woonde ik in het Amsterdam-Zuid van Berlage en daar heerste eenheid: het oogde homogeen, maar toch had elke straat zijn eigen karakter

door verscheidenheid van materiaal, proporties, profielen en uitlijningen. Iets wat het Rotterdamse Vreewijk van Marinus Jan Granpré Molière met zijn wijkgedachte ook zo kenmerkt. Terug naar de ontwikkeling van Kattenbroek, namens de gemeente heb ik na een periode van negen maanden gemeentelijke plannenmakerij daaraan een eind gemaakt omdat die geen perspectief bood op een integrale aanpak. Na een intensieve selectieronde heb ik uit volle overtuiging Ashok Bhalotra gekozen”, blikt Asselbergs terug. Elk jaar wordt er wel een wandeling door Kattenbroek gemaakt en nog steeds staat hij achter de uitgangspunten van destijds. “Voorwaarde voor een goede wijk is een eigen gezicht. De infrastructuur dient functioneel, overzichtelijk en sociaal te zijn, anders voelen mensen zich er al snel niet thuis. De kwaliteit van de openbare ruimte speelt bij de herkenbaarheid van Kattenbroek een belangrijke rol. In details zijn architectuur en inrichting van de wijk zeer divers. Maar het geïntegreerde concept is gebaseerd op eenheid van visie. Textuur, kleur, cultuur, natuur: alles is vanuit dat concept ontworpen. Uit een gemeentelijk woonsatisfactie-onderzoek bleek >

Professor Fons Asselbergs is sinds november 2004 Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed: “Ik heb mijzelf tot doel gesteld de afstand tussen beide polen - cultuurhistorische waarden en de hedendaagse ontwerpogave - te verkleinen. Dat lijkt mij een dankbare taak.”

vorig jaar dat Kattenbroek, na de binnenstad, nog steeds de favoriete locatie van de Amersfoorter is. Ook twaalf jaar na dato.”

Persoonlijk, maar ook als professional op het terrein van ruimtelijke inrichting, voelt Asselbergs zich het meest aangetrokken tot een openbare ruimte die zich kenmerkt door een nobele eenvoud. “In mijn ogen ontstaat eenvoud van inrichting door het afpellen van de complexiteit van de opdracht. Het is een misvatting om te denken dat de buitenruimte aan kwaliteit wint door het gebruik van veel elementen die elkaar blijkbaar zouden moeten versterken. Ik noem slechts een simpel voorbeeld. Waarom verkeersborden bij een fietspad plaatsen wanneer iedereen door de rode verharding al kan zien dat het een fietspad is? Ik heb als wethouder in goed overleg met de verkeersschout in één weekende ruim 300 verkeersborden laten weghalen die volkomen overbodig de openbare ruimte verstoorden en de voor debiel versleten voorbijganger in de weg stonden. Goed nadenken over nut en noodzaak van inrichtingselementen is een voorwaarde bij elk ontwerp.”

CONSISTENT EN UNIFORM STRAATBEELD

Daarnaast is een langetermijnvisie onontbeerlijk

om de openbare ruimte tot een succes te maken, zowel financieel, inhoudelijk, als technisch. “Veel gemeenten investeren op hoog niveau in die openbare ruimte, maar nogal eens is dan na de eerste uitvoeringsfase het geld op of wordt na een bestuurswisseling rigoreus een andere weg ingeslagen, zonder zicht op het oorspronkelijke idee. Een voorbeeld van een sterke, inhoudelijke visie trof ik aan in Maastricht. Daar werd in 1979 een weloverwogen keuze gemaakt voor de verharding van

‘Goed nadenken over nut en noodzaak van inrichtingselementen’

de historische stadskern. Bij elke volgende ingreep in het wegdek werd gekozen voor het destijds door B&W gemonsterd materiaal. Zo werd werk met werk gemaakt en kreeg de binnenstad langzaam maar zeker een consistent en uniform straatbeeld. Een goede inrichting vergt tijd. Vergelijk het maar met jonge bomen die worden aangeplant. Boompje groot, plantertje dood. Wat mij betreft zou meer

aandacht besteed moeten worden aan onderhoud en beheer, juist omdat dat in Nederland nauwelijks praktijk is. De zorg voor de infrastructuur onder het wegdek moet echt verbeterd worden, want nog steeds worden kwalijke zaken letterlijk en figuurlijk onder het tapijt geschoven. Strak straatwerk heeft maar al te vaak te lijden onder ingrepen die om de haverklap vanwege een of ander technisch defect plaatsvinden. De buitenruimte moet schoon, veilig en dienstbaar zijn en de passant het idee geven dat

hij welkom is. Een bijzonder voorbeeld daarvan staat mij voor ogen in de binnenstad van Deventer. Daar werden door het aanbrengen van kleinplastiek in de gevels van opmerkelijke panden fragmenten uit het verhaal van de stad verteld. Het meest treurige voorbeeld van ongebreidelde tooizucht is voor mij nog steeds het hoofdstedelijke Damrak waarvan vormgeving en materiaalkeuze bijdraagt

‘Bescherming is prima, maar het mag geen áfscherming zijn’

aan het chaotisch straatbeeld. Het beheer ervan verloopt zichtbaar moeizaam, waardoor het resultaat van deze kostbare inrichting nog eens te meer een schoolvoorbeeld blijft van een publieke aanfluiting.”

SPANNING TUSSEN BESCHERMING EN ONTWIKKELING

De visie van Asselbergs op de openbare ruimte is logischerwijze in de vier decennia dat hij actief was in de wereld van de ruimtelijke ontwikkeling geëvolueerd. Niet op de laatste plaats hebben daaraan de afgelopen twaalf jaar als directeur van de Rijksdienst voor Monumentenzorg bijgedragen. Over de spanning tussen bescherming en ontwikkeling binnen het beschermde stads- en dorpsgezicht – al sinds het internationale monumentenjaar in 1975 een telkens terugkerend discussiepunt – heeft Asselbergs een uitgesproken mening. “Cultuur gedijt bij een open omgangsvorm met de ontwerp-traditie en niet bij angst en achterdocht voor het onbekende. Bescherming is prima, maar het mag geen áfscherming zijn. Nog steeds bestaat bij veel betrokkenen het beeld dat monumentenzorg de risico’s van de verandering wil mijden in plaats van de kansen ervan wil benutten. Die argwaan

blijft bestaan zolang er mensen in deze sector werkzaam zijn die niet in staat zijn de confrontatie tussen hun legitieme, conserverende taak met een dynamisch en vernieuwend ontwerpproces een geëmancipeerde plek te geven. Anderzijds wordt bij gebiedsontwikkeling een integrale benadering van oud en nieuw node gemist. Een bewuste omgangsvorm met cultuurhistorie is voorwaarde voor de kwaliteit van eigentijdse ingrepen in de bebouwde omgeving.”

Straatbaksteen is bij uitstek geschikt voor toepassing in een historische omgeving, vindt ook de Amersfoorter. “De gebakken klinker is een handig, prettig te verwerken materiaal. Duurzaamheid is daarbij een belangrijk thema, want na pak ‘m beet vijftien jaar is de verharding aan een opknopbeurt toe, afhankelijk van het gebruik. Behandel het materiaal ook bij hergebruik met respect. De beheerder van de openbare ruimte moet opkomen voor het knap aangelegde, maar kwetsbare straatwerk en bijvoorbeeld optreden tegen marktlieden die met bot geweld de haringen voor hun kramen de grond inrammen en zo de stenen vernielen. Sta als gemeente voor kwaliteit. Niet alleen in de fase van

planvorming en spectaculaire oplevering maar juist ook daarna, in de fase van beheer en onderhoud.”

DYNAMIEK TUSSEN OUD EN NIEUW

Voordat we het interview beëindigen en naar de Amersfoorte binnenstad rijden voor een heuse fotoshoot, staan we nog even stil bij de benoeming van Asselbergs tot Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed eind vorig jaar. “Ik heb een meerjaren-agenda opgesteld met relevante thema’s en projecten en dat zijn er nogal wat. Dus het worden drukke tijden. Rode draad in het verhaal is de dynamiek tussen oud en nieuw en hoe daarmee om te gaan. Daarbij moet zowel recht gedaan worden aan de cultuurhistorische waarden als aan de hedendaagse ontwerpogave. Ik heb mijzelf tot doel gesteld die afstand tussen beide polen te verkleinen. Dat lijkt mij een dankbare taak als rijksadviseur. Net als mijn eerdere inspanningen komt mijn drive voor deze nieuwe functie voort uit de – wellicht idealistische – gedachte dat ruimte, en in het bijzonder de openbare ruimte, staat voor een publieke vrijheid die voorziet in een primaire levensbehoefte. En als ik de kwaliteit daarvan kan versterken, dan doe ik dat graag, met alle plezier zelfs.”

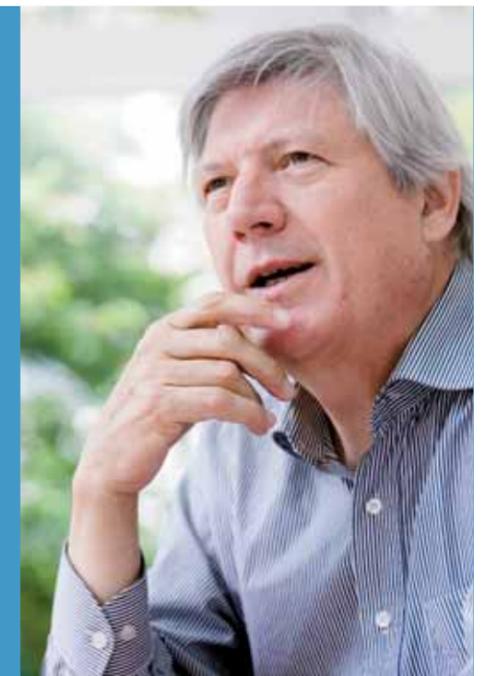

FONS ASSELBERGS IN HET KORT

Prof. drs. Alfons Lucas Lodewijk Maria Asselbergs is in 1940 in Amsterdam geboren, als zoon van de Brabantse dichter en essayist Anton van Duinkerken (pseudoniem voor prof. dr. Willem Asselbergs). Fons Asselbergs studeerde van 1963 tot 1971 kunstgeschiedenis aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. In 1968 deed hij een grootscheeps archiefonderzoek naar het werk van de architect dr. P.J.H. Cuypers. Van 1971 tot 1978 was Asselbergs beheerder van het Nederlands Documentatiecentrum voor de Bouwkunst in Amsterdam. In die periode werd door hem de grondslag gelegd voor de architectuurcollectie van het Nederlands Architectuur Instituut (NAi) in Rotterdam.

De eerste politieke stappen zette Asselbergs in zijn woonplaats Amersfoort. Hij was daar van 1978 tot 1993 wethouder en werd bekend door zijn initiatief van de woonwijk Kattenbroek, de grondige restauratie van de binnenstad en het centrumplan rondom het station en de Eemhaven. In 1993 werd Asselbergs directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ), een functie die hij tot eind maart van dit jaar vervulde. Sinds 1999 is hij als hoogleraar verbonden aan de Radboud Universiteit Nijmegen, recentelijk als bijzonder hoogleraar Monumentaal Gebouwd Erfgoed.

Een laatste functie op de palmares van Asselbergs is die van Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed sinds november 2004. Ook bekleedt Asselbergs diverse functies bij organisaties op het terrein van ruimtelijke ordening, architectuurbeleid, cultuur en monumentenzorg.

De openbare ruimte in de Meppelse wijk Haveltemade kenmerkt zich door ruimte en veel groen. De foto links laat de oude situatie zien, de foto daarnaast toont dezelfde straat na de herinrichting.

INTEGRALE AANPAK HERINRICHTING JAREN VIJFTIG WIJK

Meppelse woonwijk krijgt gezicht terug

Een andere wereld creëren. Dit is de inzet van Marcel Eekhout, landschapsarchitect bij Parklaan Landschapsarchitecten, bij de herinrichting van de openbare ruimte in de Meppelse wijk Haveltemade. Eekhout en zijn compagnon Aleks Droog geven deze jaren vijftig wijk na decennia van verloedering weer zijn karakteristieke uitstraling terug. In hun plan staan lange zichtlijnen, ruimte en vooral veel groen centraal.

Na enkele jaren van herinrichting is bijna tweederde van de woonwijk geherstructureerd. De integrale aanpak van de gemeente Meppel, woningcorporatie Woonconcept en Parklaan Landschapsarchitecten heeft inmiddels zijn vruchten afgeworpen. Van een onaantrekkelijke en grauwe locatie heeft Haveltemade zich ontwikkeld tot een ruimtelijke woonwijk die mensen aanspreekt. “Door de herinrichting van de buitenruimte wordt ook de kwaliteit van de architectuur door steeds meer mensen gehervardeerd”, vertelt de Bossche landschapsarchitect. Het deelgebied Troelstraplein is inmiddels genomineerd voor de welstandsprijs van Drenthe.

In het hele gebied zijn steeds dezelfde materialen terug te vinden, maar elk deelgebied binnen Haveltemade heeft zijn eigen accenten gekregen in onder andere verharding, beplanting en kleurgebruik. Elke buurt kent zodoende zijn eigen sfeer. “Hierdoor is een algehele rust in het straatbeeld gemaakt. Rust in de buitenruimte wil voor mij niet zeggen dat er een minimum aan materialen wordt gebruikt. Rust ontstaat ook door herkenning en herhaling. Wanneer een groot aantal materialen consequent op dezelfde manier wordt toegepast, ontstaat er rust in het straatbeeld. Landschapsarchitecten zouden zich bij de inrichting van de buitenruimte meer door de situatie moeten laten leiden, in plaats van hardnekkig overal steeds één en hetzelfde materiaal toe te willen passen.” De woonwijk wordt omgeven door ‘harde’ grenzen zoals een spoorlijn, een aantal vaarten en een provinciale weg. Haveltemade vormt daardoor een zelfstandig geheel binnen de grenzen van Meppel. In het ontwerp wordt deze zelfstandige positie benadrukt door het scheppen van een herkenbare eigen sfeer die terug te voeren is op ontwerpprincipes van de jaren vijftig.

OUDE VAART NOORD

Het meest recent afgeronde onderdeel is het deelgebied Oude Vaart Noord dat door het Noorderpark en de Oude Vaart wordt

begrensd. De openbare ruimte is leeg geveegd voordat zowel de bestrating als de beplanting hernieuwd werden. Volgens Eekhout is het belangrijk gebruik te maken van bestaande kwaliteiten en niet alles zomaar weg te gooien. De bestaande vitale bomen zijn dan ook blijven staan. Karakteristiek voor de stempelwijk Oude Vaart Noord zijn de lange zichtlijnen naar het Noorderpark en het herhalende bebouwingspatroon. Richtinggevend aan de herinrichtingsplannen was de roep van de gemeente om voldoende parkeergelegenheid en de wens om van de hele wijk een 30 km zone te maken. Om de lange lijnen te benadrukken en het verkeer af te remmen, werd de breedte van de straten overal teruggebracht tot vierehalve meter. Hierlangs zijn op systematische wijze parkeerplaatsen, haaks op de rijbaan, aangelegd. Door gebruikmaking van een profiel met brede inritelementen ontstond er toch voldoende uitrijdruimte. Tegelijkertijd zijn in de beschutting van de U-vormige woonflats zogenaamde parkeertuinen gemaakt: parkeerplaatsen op de binnenterreinen van de flats. Hierdoor ➤

Het gebruik van straatbaksteen (grote foto) heeft duidelijk bijgedragen aan de kwaliteit van de buitenruimte.

werden de voorheen rommelige en donkere achterkanten van de flatwoningen tot voorkanten verheven. Vele wegen en parkeerplaatsen zijn omgeven door hagen om de ruimtelijkheid en lengterichting van de wijk te onderstrepen. Dit zorgt er tevens voor dat de auto's deels wegvallen uit het zicht van de wandelaar en er een nog ruimer blikveld ontstaat. De parkeeraanduidingen verschillen per deelgebied. In plaats van de gebruikelijke enkelvoudige witte lengtestreep tussen parkeerplaatsen, heeft bijvoorbeeld het centrumgebied okerkleurige dwarsstreepjes als afscheiding. "Dit soort bijzondere accenten vind ik belangrijk. In het leidende ontwerp zijn de algemene profielen, principeoplossingen en gebruikte materialen vastgelegd in een 'gereedschap-kist'. Deze gereedschap-kist wordt doorvertaald naar de afzonderlijke deelgebieden. Het is de herhaling en gedetailleerdheid die rust geeft, maar tegelijkertijd ook aantoont dat er aandacht aan de verharding is besteed."

In eerste instantie zouden de bestaande gebakken klinkers worden hergebruikt, want –zoals Eekhout het zegt– 'met gebakken klinkers heb je goud in handen'. De aannemer had echter een herbestemming voor de gebruikte straatbakstenen en kon in ruil voor die stenen nieuwe gebakken klinkers aanbieden. Daarnaast was door het gebruik van nieuw materiaal een consequentere materiaal- en kleurtoepassing mogelijk.

Voor een optische versmalling van het straatbeeld worden de rode klinkers begrensd door betonsteen en betonnen inrit- en trottoirbanden. De dwarsverbindingen tussen de zichtlijnen hebben een okerkleurige verharding gekregen. Dezelfde kleur straatbakstenen zijn ook te vinden voor de garageboxen. De deuren van de garageboxen krijgen per deelgebied een eigen kleur, waarmee het beeld van de jaren zestig extra versterkt wordt.

INSPRAAK

Bij alle herinrichtingsplannen zijn de buurtbewoners nauw betrokken geweest. "In het programma van eisen zijn nadrukkelijk de wensen van de bewoners meegenomen. Een herinrichting moet tenslotte wel draagvlak hebben bij de mensen die er dagelijks mee te maken hebben." Als voorbeeld noemt Eekhout de speelstrip in het deelgebied Troelstraplein, een strook met speeltoestellen in het midden van de wijk. Aan de kinderen uit Haveltemade werd gevraagd een gedicht te schrijven met als thema 'Ruimte voor ontmoeting'. Het winnende gedicht, waarin samen spelen centraal staat, vormde de basis van het huidige ontwerp voor de speelstrip. Daarnaast zijn voor de tekst van het gedicht lettertegels gebruikt. "Het is goed om te zien hoe de bewoners begaan zijn met hun wijk. Dat geeft een herinrichting extra glans en toekomstperspectief." ■

COLUMN

GUUSJE TER HORST, burgemeester van Nijmegen

Nijmegen is de oudste stad van Nederland. Maar wie ons nietsvermoedend bezoekt, ziet dat nauwelijks. Er staan weliswaar vlaggen en banieren met de tekst: 'Welkom in de oudste stad van Nederland', maar aan de gebouwen is niet af te lezen dat Nijmegen meer dan tweeduizend jaar oud is. Dat heeft verschillende oorzaken, zoals een verwoestend bombardement tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog en een al te voortvarende sloop tijdens de wederopbouw.

Serieuze aandacht voor de geschiedenis is pas iets van de laatste decennia. Zo bezien zijn we nog maar net bezig steeds meer van het oude Nijmegen zichtbaar te maken. Niet dat nu oude gebouwen ineens uit hun as verrijzen, maar wel laten we bijvoorbeeld het oude stratenpatroon in de binnenstad weer deels terugkeren. Zo wordt de oude Romeinse weg van het kampement van het Xe legioen op de hooggelegen stuwwal naar de aan de Waal liggende oude stad weer zichtbaar. Dwars door het huidige centrum van Nijmegen.

En dwars op die oude heirweg, in een gebied dat tien jaar geleden nog ontoegankelijk was door sombere betonnen nieuwbouw, liggen nu op het oorspronkelijke stratenpatroon gebaseerde winkelstraten: de Marikenstraat en de Moenenstraat. Beide straten combineren op die manier smaakvolle nieuwe architectuur met dat rijke verleden. Nijmegen is zelden zo trots geweest op een stukje stadsvernieuwing als op deze ingreep.

Dat komt niet alleen door het teruggekeerde oude stratenpatroon, maar ook door de uitvoering, de stoffering. Zo'n straat wordt immers niet als oud ervaren als je die straat in glimmend asfalt uitvoert. Daar horen bakstenen bij. Je zou het de textuur van de straat kunnen noemen, net zo belangrijk voor de beleving van de straat als de wijze waarop je je voedsel bereidt. Deeg is deeg, maar het kadetje smaakt anders dan het croissantje.

BAKSTENEN MAKEN DE STRAAT

Bij deze projecten besteden we ook meer dan in het verleden aandacht aan details. Voor de belangrijkste doorlooproutes kwamen aardkleurige gladde bakstenen, die het zuidelijke karakter van de stad accentueren en waarmee we een centrum terugkregen, waardoor je meer dan voorheen ervaart in een oude stad rond te lopen. En dat is voor een belangrijk deel aan die gebakken steentjes te danken.

Het loopt anders, het oogt anders, het voelt anders, het fietst anders. Anders gezegd, niet alleen de winkels, de huizen, en de kerken waar de oude wegen je langs voeren, maar ook de bakstenen maken de straat.

Onkruidbestrijding

Het onderhoud van open verhardingen bestaat voor een aanzienlijk deel uit het bestrijden van onkruid. De DOB-methode helpt terreinbeheerders bij de keuze voor een gerichte en efficiënte bestrijdingsvorm.

DOB-PROJECT ZORGT VOOR MINDER NEVENEFFECTEN BIJ GEBRUIK VAN CHEMICALIËN OP VERHARDINGEN

blijft aandachtspunt

In open verhardingen zijn vooral de voegen vatbaar voor onderhoud. Daarbij speelt de bestrijding van onkruid een belangrijke rol. DOB staat voor Duurzaam Onkruid Beheer op verhardingen. DOB is een systeem dat terreinbeheerders helpt gericht te beslissen over een effectieve onkruidbestrijding op verhardingen. Daarbij kunnen verschillende bestrijdingsmethoden worden ingezet. Alleen voor het gebruik van chemische middelen geeft DOB specifieke beperkingen. Hierdoor wordt de afspoeling van bij onkruidbestrijding gebruikte stoffen naar het oppervlaktewater, gereduceerd tot aanvaardbare niveaus. Diverse gemeenten werken al met DOB en de eerste resultaten zijn positief.

Terreinbeheerders in Nederland passen grofweg drie typen bestrijdingsmethoden toe: chemisch (met behulp van herbiciden), mechanisch (vegen, borstelen of maaien) of thermisch (branden). Elke methode heeft zo zijn specifieke voor- en nadelen. Circa 70 tot 80 procent van alle Nederlandse gemeenten gebruikt herbiciden voor de bestrijding van onkruid op verhardingen. Hiervoor wordt vooral glyfosaat gebruikt, naast het middel MCPA de enige nog toegelaten actieve stof voor onkruidbestrijding op verhardingen. Het belangrijkste nadeel van glyfosaat is dat het middel gemakkelijk kan afspoelen naar het oppervlaktewater. Metingen toonden met enige regelmaat concentraties van het middel in het oppervlaktewater aan die op een hoger niveau lagen dan de drinkwaternorm. Het toepassen van glyfosaat op verhardingen kan dus een risico betekenen voor de drinkwaterproductie.

Glyfosaat in oppervlaktewater vormde voor VEWIN, de vereniging van Nederlandse drinkwaterbedrijven, Waterschap Hollandse Delta (kwaliteitsbeheer oppervlaktewater), de herbicidenproducent Monsanto en het Wageningse onderzoeksinstituut Plant Research International (PRI) aanleiding de koppen bij elkaar te steken om een oplossing te

vinden. Op initiatief van deze marktpartijen is het project Duurzaam Onkruid Beheer in 2002 van start gegaan. Chris van Dijk van PRI is bij het DOB-project betrokken. Kern van de methode is niet zozeer een nieuwe techniek, maar duidelijke informatie en praktische richtlijnen voor planners en uitvoerders van onkruidbeheer op verhardingen. De richtlijnen hebben voornamelijk betrekking op de inzet van herbiciden. "DOB zegt dus niet dat je moet spuiten; maar kies je voor chemie, dan geeft DOB een aantal specifieke beperkingen met betrekking tot waar, wanneer en hoeveel er gespoten mag worden. Zo zijn er plekken waar het gebruik van herbiciden af te raden is, zoals dicht bij drinkwaterinnamepunten, kades, dijklichamen, stroompjes, havens, etc. Daar worden dus niet-chemische methoden ingezet zoals borstelen, vegen of maaien. Maar ook in woonbuurten, afhankelijk van het gebruikte afwateringssysteem, kan het gebruikte bestrijdingsmiddel vrij snel in het oppervlaktewater terecht komen. Terughoudendheid met spuiten rond putten en straatkolken is dan ook een belangrijk punt binnen de DOB-richtlijnen. Uiteraard spelen ook weersomstandigheden een rol. Het zal duidelijk zijn dat bestrijdingsmiddelen sneller afspoelen bij regenachtig weer, onder >

De kunst van onkruidbestrijding is het op een juiste wijze tegen elkaar afwegen van de diverse methodes, zegt DOB-projectleider Chris van Dijk.

dergelijke omstandigheden kan dus beter niet gespoten worden.”

De DOB-methode spitst zich eigenlijk toe op een verantwoord gebruik van herbiciden. “Daarbij kunnen terreinbeheerders en aannemers aan de hand van

‘Goed straatwerk vermindert het wortelen van onkruid’

een aantal praktische richtlijnen afspraken maken over de in te zetten bestrijdingsmethoden en -middelen”, zegt Van Dijk. “Het streven is om tot een meerjarenplanning onkruidbeheer te komen waarin aspecten met betrekking tot preventie, bestrijding en organisatie aan de orde komen. De onkruidbeheersing wordt dan minder reactief, preventie krijgt meer kans en de kosten kunnen op termijn dalen.”

POSITIEVE GEVOLGEN

Diverse gemeenten werken al met de DOB-methode, zoals Dordrecht met enkele omliggende gemeenten en Lelystad. “Waterschap Hollandse Delta heeft gedurende een aantal seizoenen metingen uitgevoerd en daaruit blijkt dat de methode werkt. De mate van afspoeling naar oppervlaktewater is ongeveer een factor 5 tot 10 lager ten opzichte van standaard chemische bestrijding en de ecologische waterkwaliteitsnorm werd niet overschreden. Dat heeft op termijn dus ook positieve gevolgen voor de bruikbaarheid van oppervlaktewater voor drinkwatervoorziening.”

Dat daarmee nog niet alle gemeenten massaal overstappen op de DOB-methode, heeft volgens Van Dijk enkele redenen. “De gemeentelijke budgetten voor onkruidbestrijding staan sterk onder druk. De kostprijs van werken via onze systematiek varieert van vrijwel geen meerkosten tot maximaal 30 procent duurder dan reguliere chemische onkruidbestrijding, dus dat is een afweging. De meerkosten worden vooral bepaald door toepassing van andere technieken op emissiegevoelige plaatsen en door minder werkbare dagen in verband met het weer. Onkruidbestrijding volgens de DOB-methode

is overigens wel aanzienlijk goedkoper dan niet-chemische bestrijding. Bovendien geven toch ook nog veel terreinbeheerders om politieke redenen de voorkeur aan mechanische bestrijding zoals vegen en borstelen. Nadeel van die methode is dat je toch al snel vier tot vijf behandelingen per jaar nodig hebt tegen twee beurten (voor- en najaar) bij chemische bestrijding. Op grond van de resultaten die er nu liggen, durf ik te stellen dat onkruidbestrijding volgens de DOB-methode niet schadelijker voor het milieu is dan een mechanische of thermische aanpak. Want ook niet-chemische methoden hebben nadelen, zoals het verbruik van brandstof, de uitstoot van uitlaatgassen en roet en de verspreiding in het milieu van ijzerdeeltjes van de borstels. De kunst is het op een juiste wijze tegen elkaar afwegen van de diverse methodes.”

ONDERHOUDSGEVOELIGHEID

In het DOB-project wordt geen onderscheid gemaakt naar soorten verhardingen. “We spreken ons daarover ook niet uit, de keuze voor straatbakstenen of betonproducten ligt bij de terrein-

beheerder zelf. Wel is het zo dat goed straatwerk het wortelen van onkruid vermindert. Op het terrein van onze organisatie vindt overigens een proef plaats in opdracht van het ministerie van LNV in samenwerking met enkele fabrikanten. We kijken hoe diverse soorten verhardingen en voegmiddelen als bijvoorbeeld synthetische katten zich verhouden met het ontstaan van onkruid”, vertelt Van Dijk.

Daarbij komt nog dat volgens hem ontwerpers in de openbare ruimte beter moeten kijken naar de onderhoudsgevoeligheid van hun ontwerpen. “Een plein kan esthetisch heel mooi ingericht zijn, maar door het toepassen van veel elementen als paaltjes, bankjes, etc. zal er veel meer aandacht aan onderhoud en dus ook onkruidbestrijding moeten worden besteed. Dat is toch een afweging die meegenomen dient te worden, maar nog door veel ontwerpers onderschat wordt.”

Meer informatie over de DOB-methode is te vinden op www.dob-verhardingen.nl

Onkruidbestrijding in de praktijk

De straatbaksteenindustrie onderschrijft de noodzaak van een adequate onkruidbestrijding. De esthetische aspecten van straatbaksteen komen immers het best tot hun recht in een schone en opgeruimde openbare ruimte. Rob Mulder, coördinator Pre & After Sales bij Wienerberger, vindt de DOB-methode beter dan reguliere chemische bestrijding. “Desondanks heb ik moeite met het gebruik van chemicaliën.” Vanuit de straatbaksteenindustrie zetten we ons immers op tal van fronten in voor duurzaamheid, zowel in de natuurlijke omgeving als in onze producten. “Het experiment bij PRI als het gaat om voegmiddelen juicht Mulder toe. “Er dient te worden uitgekeken naar duurzame voegafwerkingen. Hiervoor zijn diverse mogelijkheden momenteel in onderzoek. Aan de andere kant: onkruid zal er altijd zijn en bestreden moeten worden.”

Ton Keijsers, regiomanager Zuid-Nederland van HUYA-Vandersanden, heeft een middel dat hij zijn klanten aanraadt in de strijd tegen onkruid. “Wij adviseren het gebruik van stofarm (gewassen) basaltsplit 1-2 mm. Onze straatbakstenen hebben afstandhouders, zodat overal een gelijkmatige voeg van 3 mm ontstaat. Als die voeg met gebrokens basalt gevuld wordt, kan de natuur de rest doen. Als de zon op de bestrating staat, wordt mogelijk opkomend onkruid door de warmte verbrand. Je moet toch aan de basis beginnen en daarbij is voorkomen beter dan genezen”, zegt Keijsers. Als het onkruid dan toch intensief bestreden moet worden, geeft hij de voorkeur aan chemische bestrijding. “Borstelen levert in mijn optiek nog te veel schade op, regelmatig worden de voegen leeggezogen en komen de stenen te los te liggen. Dan moet er opnieuw ingeveegd worden.”

Diverse gemeenten werken volgens Keijsers al een tijdje met gebroken basalt als voegmiddel met positieve reacties tot gevolg. Zo ook bij Lodewijk Hage, ontwerper/toezichthouder bij de afdeling beheer van de gemeente Vlissingen. Daar is de Kanaalstraat in Oost-Souburg recentelijk heringericht. “Ik vind het eigenlijk nog te vroeg om resultaten over langere termijn te geven, maar mijn eerste indruk is dat het gebruik van gebroken basalt helpt. Wij hebben het in eerste instantie toegepast vanwege de mooie kleur voeg, maar de onkruidwerendheid ervan is zeker een gunstig neveneffect. We hebben bij enkele herstelpunten in het straatwerk van de Kanaalstraat regulier straatzand gebruikt en daar zie je toch links en rechts een polletje doorheen schieten”, aldus Hage. ■

SOCIALE WONINGBOUW IN NEDERLAND AANGEPAKT

Herstructurerings- wijken bloeien op door gebruik van straatbaksteen

Herstructurering betekent anno 2005 in Nederland flinke ingrepen in voor- en naoorlogse wijken die gekenmerkt worden door veel sociale huurwoningen, overlast door kleine criminaliteit en een verpauperde woonomgeving. Behalve een gevarieerdere woningbouw en meer voorzieningen, krijgt ook de openbare ruimte in die stadsdelen een stevige impuls. En deze opwaardering van de buitenruimte is niet in de laatste plaats te danken aan de inzet van straatbaksteen, een materiaal dat toch veelal gebruikt wordt bij duurdere woningbouwprojecten. Contour Straatbaksteen bekeek vier herstructureringswijken waarbij straatbaksteen medebepalend was voor de wederopstanding van de wijk: Malburgen in Arnhem, Pauwenburg Zuidoost in Vlissingen, de Oosterparkwijk in Groningen en Wielwijk in Dordrecht.

Arnhem brengt in Malburgen het tuindorp terug

De Arnhemse wijk Malburgen is een van de wijken in Nederland die voor de Tweede Wereldoorlog opgezet is in de tuindorpgedachte. Door de woningnood na de oorlog is er van dit concept echter niet veel terechtgekomen. Het geplande groen maakte al snel plaats voor portiekflats en sociale woningbouw. In de decennia hierna kwam de wijk in een negatieve spiraal terecht van kleine criminaliteit, verpaupering en onveiligheid. In 1993 hebben de gemeente Arnhem en woningbouwcorporatie Stichting Volkshuisvesting Arnhem, die bijna honderd procent van het totale huurwoningaanbod in handen heeft, de handen ineens geslagen om Malburgen een imago boost te geven. Projectleider Stadsontwikkeling Paul van Hoof vertelt waartoe dit geleid heeft.

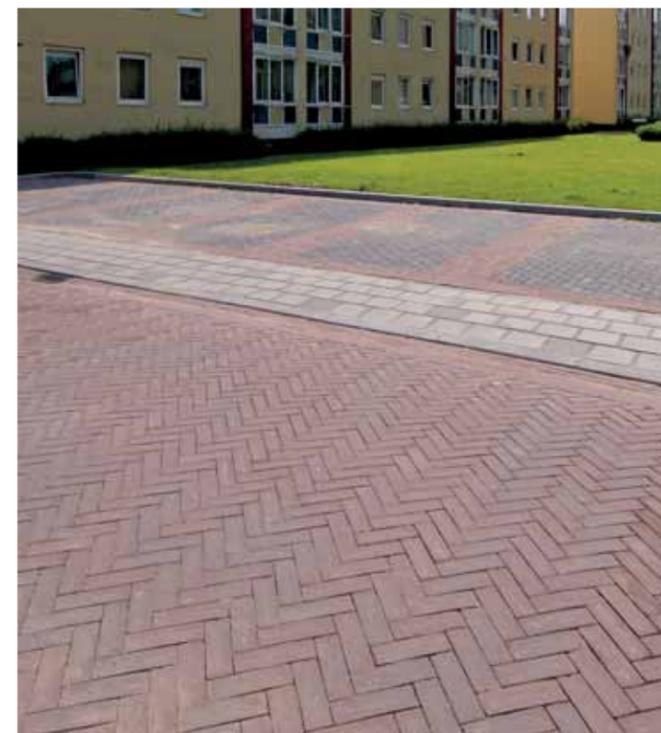
OPEN STRUCTUUR

Doelstelling van de ingrijpende herstructurering van Malburgen is het aantrekkelijker maken van de wijk voor verschillende inkomensgroepen en het realiseren van variatie in de woningbouw en openbare ruimte. De gemeente wil een leefbare wijk creëren, 'waar het prettig wonen en werken is voor allerlei mensen'. Hiervoor wordt het oorspronkelijke tuindorpconcept in een modern jasje gestoken waarbij 'verstedelijken' en 'verparkeren' centraal staan. Van oost naar west wordt een zogenoemde blauwgroene ader gecreëerd waarvoor enkele flats moeten wijken. Geheel volgende de tuindorpgedachte ontstonden tussen de woningen groene zones en kreeg de wijk een meer open opzet. Als pilotproject in het programma Stad & Milieu van het ministerie van VROM besteedde de gemeente in Malburgen veel zorg aan het aanpakken van de geluidsproblematiek van het industrieterrein Broek en de omringende snelwegen. Zo worden er huizen op de dijk rondom een gedeelte van de wijk gebouwd die als buffer fungeren voor het geluid.

Tegelijkertijd werd de openbare ruimte in Malburgen ingericht volgens de hedendaagse eisen, stelt Van Hoof. "Van oudsher kende Malburgen smalle straten. De huidige buitenruimte is ruimer opgezet en door slimmer met bestaande ruimten om te gaan – bijvoorbeeld door eenrichtingsverkeer te realiseren zodat rijbanen breder kunnen worden – is de toegankelijkheid van de wijk vergroot. Ondanks dat sommige flats hiervoor afgebroken moesten worden, wilden we aan het merendeel van de woningen niet tornen omdat dan de structuurkarakteristieken van een tuindorp zouden verdwijnen."

Het was de bedoeling dat Malburgen door de herstructurering zijn sociale achterstand inliep en tevens enkele extra pluspunten kon toevoegen die de wijk aantrekkelijker konden maken voor bewoners. Hiervoor was het belangrijk dat niet enkel de woningbouw aangepakt werd, maar dat ook de openbare ruimte een kwalitatieve impuls kreeg. Daarom is in de hele wijk gekozen voor een rode Lingeformaat straatbaksteen. De zogenoemde 'plus locaties' zoals de winkelcentra hebben een afwijkende kleur straatbaksteen gekregen om de bijzonderheid van de locatie te benadrukken. Een voor elke plek unieke meubilering zorgt ervoor dat geen van de drie winkelcentra op elkaar lijkt. "De plaatselijke buurt gaat voor het totale plaatje. Wij vinden het belangrijker dat de structuur van de directe omgeving van het winkelcentrum samenhang vertoont, dan dat alle winkelcentra op elkaar lijken." En voor Van Hoof is het volstrekt helder: de rode deken van straatbakstenen die nu door de wijk ligt, draagt eraan bij dat Malburgen van een achterstandswijk transformeert tot een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving. ➤

De buitenruimte in Malburgen is ruimer opgezet en de toegankelijkheid van de wijk is vergroot, door slimmer met de beschikbare ruimte om te gaan.

Winkelcentrum vormt middelpunt in Pauwenburg Zuidoost

De inzet bij de herstructurering in Pauwenburg Zuidoost in Vlissingen was duidelijk: de leefbaarheid in de wijk verhogen en een centrale ontmoetingsplek creëren waar alle wijkvoorzieningen geclusterd zijn. De inbreng van architect Ashok Bhalotra was hierbij van groot belang. Stedenbouwkundige en gemeentelijk projectleider Wim Crusio en architect Glenn de Groot van WTS Architecten leggen uit waarom.

De jaren zestig wijk Pauwenburg Zuidoost in Vlissingen kende een concentratie van flats en (gestapelde) huurwoningen. Door leegstand en daarmee samenhangende kleine criminaliteit ging de wijk de laatste decennia kwalitatief behoorlijk achteruit. Om de ruimtelijke structuur van de wijk een impuls te geven, werd volgens de visie van Bhalotra de strokenstructuur van de wijk doorbroken. Rijen flats en woningen maakten plaats voor cirkelvormige wooneenheden en het nieuw te bouwen winkelcentrum werd ellipsvormig. De Groot vertelt: “Door deze eivorm heeft het winkelcentrum geen specifieke voor- of achterkant en daarmee een uitstraling naar alle richtingen. Het terrein ligt in het midden van de wijk op een opgehoogd

plateau en vormt hierdoor letterlijk en figuurlijk het middelpunt van Pauwenburg Zuidoost.”

GEZAMENLIJKE VOORTUIN

Het nieuwe winkelcentrum is naast het oude gebouw, dat tijdens de herstructurering ook aangepakt is. Door de bestrating, een rood tapijt van straatbaksteen, wordt het oude en nieuwe winkelcentrum bij elkaar getrokken. Of zoals De Groot het zegt: beide gebouwen liggen fysiek uit elkaar, maar vormen zo toch een geheel. Hij is niet overal helemaal tevreden met de uitwerking – zo had hij de breedte van de tussengelegen Pauwenburgweg liever op vijf meter gezien dan zeven – maar hij kan begrijpen dat functionaliteit voorrang krijgt ten opzichte van esthetiek. “Door meubilair zoals fietsenstandaards te plaatsen bij randen om ongewenst parkeren te voorkomen, is een visueel open beeld ontstaan. Ook de parkeervoorzieningen zijn niet in een apart vlak geplaatst, zodat de weidsheid van het plateau benadrukt wordt. Kleine roestvrijstalen punaises in de bestrating markeren de parkeerplaatsen.” Crusio benadrukt dat het belangrijk was voor de sociale herwaardering van de wijk een bijzondere

Het winkelcentrum in de Vlissingse wijk heeft een uitstraling naar alle richtingen van Pauwenburg Zuidoost.

plek in de wijk te creëren, een ‘gezamenlijke voortuin voor de bewoners’. “De gemeente wilde het winkelcentrum een kwalitatief hoog inrichtingsniveau meegeven om hiermee tegelijkertijd het niveau van de hele wijk naar een hoger plan te brengen. De inzet van een duurzaam materiaal als straatbaksteen is een belangrijk element geweest voor het upgraden van het openbaar gebied. We zijn geen compromissen aangegaan ten aanzien van kosten en uitvoering. Het winkelcentrum is nu een eenheid op zichzelf, midden in de wijk.”

Met de herstructurering heeft Vlissingen ingezet op een natuurlijker mix in bevolkingssamenstelling door een gevarieerde woningbouw en het concentreren van diverse functies zoals winkels, een school en een kerk op één centraal punt. Crusio meent dat Vlissingen sterkere kansen heeft in zijn stedelijk gebied dan in de randgebieden. Volgens hem zijn er binnen de stadsgrenzen nog genoeg mogelijkheden om de woningvoorraad te vergroten en te verbeteren. De aanpak van Pauwenburg Zuidoost was daarom een belangrijke slag in de aanpak van de stedelijke leefomgeving. ➤

Amsterdamse School domineert in Oosterparkwijk

De Groningse Oosterparkwijk zal bij velen niet direct geassocieerd worden met de Amsterdamse School. Maar deze wijk in het hoge Noorden is een van de plaatsen in Nederland waar de samenhang tussen de stedenbouw, architectuur en de openbare ruimte nog volop de idealen van deze bouwstijl vertegenwoordigt. Volgens stedenbouwkundige Harmen Postma is de Oosterparkwijk door dit complete beeld de allermooiste wijk van Groningen.

Van oorsprong is de Oosterparkwijk, ontstaan in de jaren na de Eerste Wereldoorlog, een arbeiderswijk met veel dezelfde type huurwoningen. Ook hier heeft in de loop van de tijd het verval toegeslagen. In de jaren zeventig zijn er veel woonerven in de wijk ontstaan en is in de buitenruimte een veelvoud aan materialen gebruikt. De gemeente moest volgens Postma ingrijpen om te voorkomen dat de wijk verder afgleed. Belangrijk uitgangspunt bij de herstructurering was de samenhang tussen openbare ruimte en bebouwing. De formele inrichting van de klassieke ruimtestructuur – gesloten bouwblokken en een strikte scheiding tussen

de openbare ruimte en privé-terrein – werd daarom weer consequent teruggebracht. De buitenruimte werd eveneens hersteld in de oorspronkelijke staat, inclusief een bestrating van gebakken klinkers. “Van origine heeft de Oosterparkwijk altijd een bestrating van straatbakstenen gehad. Het gebakken materiaal, de kleuren en de architectuur van de Amsterdamse School sluiten mooi op elkaar aan. Het geeft het straatbeeld een vanzelfsprekendheid die met een ander materiaal niet bereikt kan worden. Confliterend materiaal als betonsteen was hier ‘not done’. Een monumentale ruimte als de Oosterparkwijk verdient duurzaam bestratingsmateriaal”, stelt Postma.

GROENE WIJK

De inzet van groen was een belangrijk aspect in de originele plannen in de twintiger jaren van de vorige eeuw. Het vroegere kanaal door de wijk werd destijds opgedeeld in enkele vijvers. De plannen voor een ringweg door de Oosterparkwijk zijn nooit uitgevoerd, waardoor nog meer ruimten in de wijk ingericht werden als park. Deze buiten-

De buitenruimte van de Groningse Oosterparkwijk is in oorspronkelijke staat teruggebracht. Een centrale rol daarbij is weggelegd voor straatbaksteen.

ruimten zijn tijdens de herstructurering weer in oude glorie hersteld en ook de voor de wijk zo kenmerkende hagen zijn weer langs plantsoenen en wegen verschenen. De straten in de Oosterparkwijk zijn lang, hier en daar onderbroken met een verkeersdrempel. Aan beide kanten van de rijloper zijn parallel aan de rijbaan parkeervakken aangebracht die van elkaar gescheiden worden door bomen. Ook in deze wijk is er extra aandacht besteed aan het winkelcentrum door kleuraccenten in de bestrating van het Linnaeusplein en bijzondere meubilering. Aandachtspunt daarbij was voorkomen dat het monumentale karakter van de bebouwing naar de achtergrond verhuisde door een te uitbundige openbare ruimte. Het consequent in evenwicht houden van bebouwing, openbare ruimte en architectuur heeft volgens Postma inmiddels zijn vruchten afgeworpen. “De herstructurering van de Oosterparkwijk is op de goede weg. Ik vind dat Groningen met de herstructurering en herinrichting van bijvoorbeeld de Gerbrand Bakkerstraat er een goudkust bij heeft gekregen.” ➤

Nieuwe kansen voor vervallen Wielwijk

De herstructurering van de wijk Wielwijk in Dordrecht-West is nog niet helemaal voltooid, maar nu al zijn duidelijke veranderingen in woningbouw en openbare ruimte zichtbaar. Vooral het nieuwe hart van de wijk, het winkelcentrum op het Admiraalsplein, vormt een flink contrast met de bestaande en gerenoveerde woningbouw. Volgens Bert Sekeris, stadsdeelmanager Stadsontwikkeling bij de gemeente Dordrecht, is herstructureren meer dan het uitvoeren van louter fysieke aanpassingen.

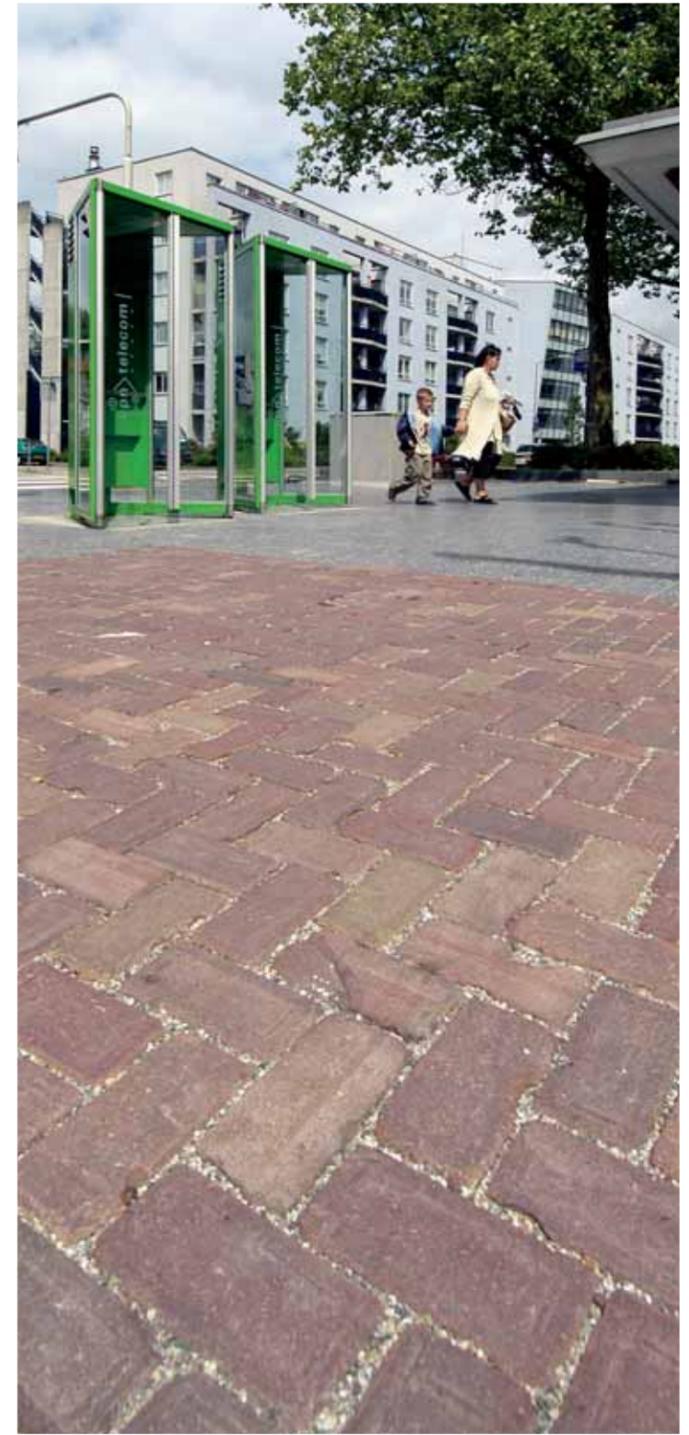
Samen met Crabbefhof, Oud Krispijn en Nieuw Krispijn maakt Wielwijk deel uit van Dordrecht-West. Het naoorlogse Wielwijk kent veel gemeenschappelijke ruimten met de nadruk op licht, lucht en ruimte. Maar door verval en een eenzijdige bevolkingsopbouw en woningaanbod ontwikkelde Wielwijk zich tot een achterstandswijk. Vanuit het idee ‘nieuw hart, nieuwe kansen’ wordt een vernieuwd winkelcentrum in het hart van de wijk gerealiseerd. “Het project werkt als een vliegwiel: overal in de wijk worden nieuwe projecten opgestart om de kwaliteit en de uitstraling van de Wielwijk te verbeteren. En dan gaat het niet alleen om stedenbouwkundige aanpassingen, ook een sociaal programma is van essentieel belang. Onderdeel hierin is ‘Wielwijk Toneelwijk’ waarin buurtbewoners in toneelstukken wijkproblemen aankaarten”, vertelt Sekeris. “Het draagt bij aan het motto ‘Dordrecht-West naar het midden’: meer mensen met middeninkomens of gezinnen met kinderen aantrekken om een evenwichtigere bevolkingsopbouw in de wijk te krijgen. Daardoor neemt de kwaliteit van de leefomgeving toe.”

ADMIRAALSPLEIN

De architectuur en inrichting van de openbare ruimte van het Admiraalsplein in het hart van de wijk vormt een scherp contrast met de inrichting van de rest van Wielwijk. De meeste woningen in de wijk zijn in de jaren tachtig van een pleisterlaag voorzien en bestaan uit laag- en middelhoogbouw. Rondom het plein staat nu moderne hoogbouw met zeer verschillende gevels. Dit contrast maakt dat de locatie volgens Sekeris een aantrekkelijk verblijfsgebied is geworden. De bestrating op en rondom het plein is een combinatie van rode straatbakstenen en grijze, ‘gezoete’ betontegels. “Van oudsher werden er, naast asfalt op de doorgaande wegen, al klinkers toegepast in de bestrating. Het was dan ook logisch dat deze na de herstructurering weer terug zouden komen. Het materiaal vormt een van de karaktereigenschappen van de wijk. Door de combinatie ervan krijgt het plein een kwalitatief hoge uitstraling en fungeert het als het visitekaartje van de wijk.”

Momenteel is Wielwijk bezig met een zogenoemde verdiepingsslag. De gemeente heeft een plan opgesteld dat tot 2015 uitstippelt welke ingrepen er gedaan moeten worden om de leefkwaliteit in de wijk te verhogen. Belangrijk element hierin is een watergang die van noord naar zuid door het stadsdeel gaat lopen. “Wielwijk moet een gedifferentieerde wijk worden waar elke Dordtenaar wil en kan wonen”, stelt Sekeris. ■

De bestrating op en rondom het Admiraalsplein in Dordrecht-West - het kloppende hart van het nieuwe Wielwijk - is een combinatie van rode straatbakstenen en grijze, ‘gezoete’ betontegels.

Steden aan de rivier: de Maas

In Limburg stroomt een van de grootste Nederlandse rivieren ons land binnen: de Maas. Deze rivier zorgt regelmatig voor grote overlast als ze buiten haar oevers treedt na overmatige regenval. Maar naast deze minder leuke kant, heeft de Maas ook welvaart gebracht voor de steden die aan haar oevers liggen. In deze 'Steden aan de rivier' volgt Contour Straatbaksteen de Maas stroomafwaarts van Maastricht via Roermond naar Venlo.

[3]

Maastricht versterkt relatie met de rivier

Er zijn maar weinig steden in Nederland die door hun naam zo letterlijk aan hun bron van oorsprong verbonden zijn als Maastricht. Nadat de stad enkele decennia de banden met de rivier verwaarloosd heeft – de grilligheden van de Maas werden eerder lastig dan positief beschouwd – stelt Maastricht anno 2005 veel in het werk de relatie tussen de stad en de rivier te benadrukken. Volgens Emile Ramakers, beleidsmedewerker Limburg bij het Centre Céramique, is de nieuwe Maasboulevard hiervan de perfecte uitwerking.

Maastricht ligt op de plaats waar de Romeinse weg van het Duitse Keulen naar Boulogne sur Mer aan de Franse Noordzeekust, de Maas kruiste. In het midden van de eerste eeuw na Christus werd er een brug over de rivier aangelegd, die later nog vele malen vernieuwd werd. Tijdens deze periode ontstond aan beide oevers van de Maas een nederzetting. Het is juist vanwege deze verbinding over de rivier dat Maastricht in de vroege Middeleeuwen uitgroeide tot een belangrijke handelsstad. Ramakers: "De naam 'Maastricht' zegt het eigenlijk al. Allereerst de Maas en dan de oversteekplaats."

De stad werkt momenteel met allerlei herinrichtingprojecten aan het intensiveren van haar relatie met de rivier. De Maas is tenslotte een prominent element in het Maastrichtse straatbeeld en moet eindelijk de waardering krijgen die zij verdient. De nieuwe Maasboulevard op de westelijke Maasoever fungeert als 'de ruimtelijke scharnier van twee stadsdelen'. De natuurlijke scheiding in de Limburgse provinciehoofdstad tussen het westelijk en oostelijk deel van de stad moet hiermee minder expliciet gemaakt worden.

Straatbakstenen zijn voornamelijk toegepast in de buitenwijken van Maastricht. Zo lopen voetgangers op het Céramique-terrein over een donkergrijsbruin getint tapijt van klinkers. In de binnenstad domineert voornamelijk hardsteen in het straatbeeld. De beschikbaarheid van natuursteen uit de Limburgse steengroeven zorgde ervoor dat de bestrating vanaf de 16e eeuw veelal bestond uit dit hardsteen. Bij hedendaagse herinrichtingsprojecten wordt nog regelmatig teruggegrepen op dit bestratingmateriaal, maar ook straatbakstenen duiken steeds vaker op in het straatbeeld, in lijn met de visie van Maastricht op kwaliteit in de buitenruimte. ➤

De omgeving van het Bonnefantenmuseum, aan de boorden van de Maas, is bestraat met een donkergrijsbruine straatbaksteen.

De Maas laat toeristisch Roermond groeien

Zonder de Maas en de Roer had de stad Roermond niet bestaan. Dat is de stellige overtuiging van Marc Lemmens, adjunct-gemeente-archivaris in Roermond. De bisschopsstad heeft zich in de loop der eeuwen ontwikkeld van een kleine nederzetting tot, volgens een recent onderzoek van het tijdschrift Elsevier, de tweede winkelstad van Nederland. Maar Roermond heeft ook, mede door haar ligging aan de Maas, economisch minder goede tijden gekend.

Al op een Romeinse altaarsteen uit 300 na Christus kwam de riviernaam de Roer onder de naam Rura voor. Roermond is hiernaar genoemd. Het is echter pas vanaf 1200 dat de stad zich ontwikkelde tot de huidige bisschopsstad. Een lage heuvel met een kerk – genaamd Buiten Op – en enkele huizen vormden toen de thuisbasis van een groep handelaars, vissers en schippers. In de 15e eeuw had de Maas voor Roermond een belangrijke economische functie als vervoersweg toen de stad zich aansloot bij het Hanzeverbond en de handel richting Oost-Europa toenam. Tolheffingen op de Maas tijdens de 80-jarige oorlog zorgden er echter voor dat handel drijven via de rivier voor Roermond steeds

minder rendabel werd en na verloop van tijd naar de achtergrond verdween. Twee grote stadsbranden bepaalden verdere economische neergang. Het hedendaagse Roermond is economisch nog steeds afhankelijk van de Maas, maar dan op een andere manier. Dankzij de grindgaten langs de oevers van de rivier heeft de stad het op één na grootste watersportgebied van Nederland voor de poorten van de stad liggen.

Wie een kaart van het Middeleeuwse Roermond over een plan van het huidige stratenpatroon van de stad zou leggen, vindt bijna geen verschil. Enkel de bestrating is in de loop der eeuwen vernieuwd. De huidige vloer in de binnenstad stamt dan ook uit de 20e eeuw. Net als in Maastricht bestaat ook in Roermond de bestrating voor een groot deel uit natuursteen, afgewisseld met straatbaksteen. De gemeentelijke inzet om het historische Roermond zoveel mogelijk te behouden, is er volgens Lemmens de oorzaak van dat de stad in verhouding nog zoveel natuurstenen bestrating heeft. Hij kan het echter wel waarderen dat bij herinrichting steeds meer de straatbaksteen als duurzaam alternatief ingezet wordt, gelet op de kwaliteit van het materiaal. ➤

Een combinatie van straatbaksteen en natuursteen vormt de vloer in de binnenstad van Roermond, de tweede winkelstad van Nederland.

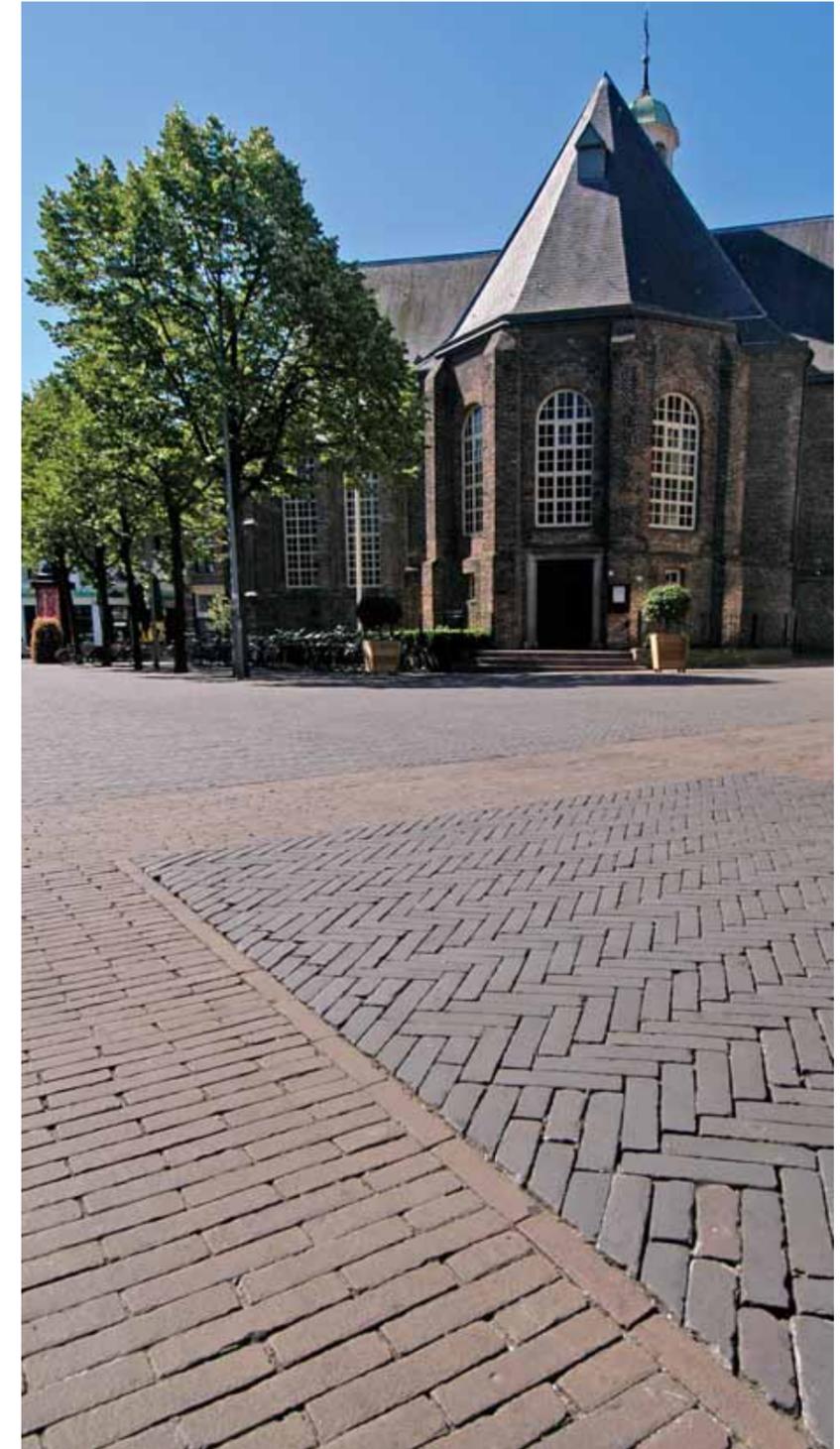
Haat-liefdeverhouding tussen Venlo en Maas

De relatie tussen Venlo en de Maas kan volgens gemeentelijk adviseur ruimtelijke kwaliteit Paul Stevens, gekarakteriseerd worden als een haat-liefdeverhouding. De Maas heeft Venlo vele voordelen gebracht, maar is tevens een bron van ergernis. Een schets van een stad waar de baksteenindustrie lange tijd een belangrijke positie innam.

Venlo is ontstaan in een bocht in de Maas. Door de ligging van een eiland midden in de rivier beschikte de stad over een natuurlijke haven en groeide Venlo uit tot een belangrijke vestingplaats. In de loop der eeuwen werd de Maas voor grotere schepen te ondiep en ontwikkelde Venlo zich tot een belangrijke overslaghaven. Aan het einde van de 19e eeuw werden de vestingwerken afgebroken en breidde de stad zich uit buiten de muren.

Een belangrijk deel van de historische binnenstad werd tijdens de Tweede Wereldoorlog door de geallieerden gebombardeerd. In de decennia hierna is het stratenpatroon zoveel mogelijk volgens het historische patroon hersteld. De bestrating in de binnenstad bestaat voor een groot deel uit straatbaksteen. Aan beide zijden van de rode rijloper loopt een strook gele klinkers die het verloop van de gevels volgt. Dit benadrukt volgens Stevens de grilligheid van het historische perceels- en stratenpatroon.

Vroeger stonden er rondom Venlo veel baksteenfabrieken. “De kleiwarenindustrie heeft veel invloed gehad op de welvarendheid van Venlo. Tegenwoordig staan er nog twee fabrieken voor dakpannen in de Venlose deelgemeente Tegelen, het centrum van de Limburgse kleiwarenindustrie. Een grootschalige straatbaksteenindustrie is hier nooit van de grond gekomen, het is mij niet echt duidelijk waarom niet”, aldus Stevens. Ondanks de vele economische voordelen die de Maas de stad heeft gebracht, is de rivier voor Venlo ook een bron van overlast. Frequente overstromingen in de jaren negentig hebben de stad ertoe genoodzaakt zich eind vorige eeuw weer van de rivier af te keren. Er werden hoge dijken en waterverdedigingsmuren opgeworpen om de zwellende rivier het hoofd te bieden. Met de ontwikkeling van Maasboulevard en de ten noorden en zuiden aangrenzende gebieden, is weer een kleine toenadering gezocht naar de Maas, de ontstaansbron van Venlo. ■

De baksteenindustrie nam van oudsher in Venlo een belangrijke positie in, toch zijn de straatbakstenen voor de recent heringerichte binnenstad afkomstig uit andere delen van Nederland.

LITERATUUR

Uitgelezen

Door Michiel Nieuwenhuys

Twee recent verschenen boeken hebben de aandacht van Michiel Nieuwenhuys zonder moeite kunnen vasthouden. In deze Uitgelezen bespreekt hij Groundswell, een catalogus van een bijzondere tentoonstelling in het Museum of Modern Art in New York. Verder wordt Architectuur in Nederland 2004 > 05 besproken, hét jaarboek van het NAI.

Groundswell, constructing the contemporary landscape

Spektakel en kwaliteit stralen letterlijk uit deze catalogus van de gelijknamige tentoonstelling die recent in het prestigieuze MoMA in New York is georganiseerd door de auteur. Een selectie van bijzondere projecten voor openbare ruimtes met een heldere analyse en een belangrijke aanzet voor de ontwikkeling van het vak.

TSUNAMI IN STEDELIJK LANDSCHAP

De tentoonstelling portretteert een diversiteit van pleinen, parken en herontwikkelde stedelijke gebieden met als uitersten een klein stedelijk plein na een bomaanval en Amerika's grootste stortplaats. Tot uiting komen de esthetische en theoretische ideeën van de ontwerpers, maar ook hoe in de ontwerpen op de plek wordt gereageerd, het meest fundamentele fenomeen van landschapsarchitectuur.

Desolate, verlaten, vernietigde of vervuilde gebieden komen opnieuw tot leven dankzij de creatie van betekenisvolle buitenruimtes die door de ontwerpers zijn vormgegeven met levende en inerte materialen, rijk aan textuur en kleur, en versterkt door licht en water.

De omgang van deze ruimtes als katalysator van stedelijke ontwikkeling en kwaliteit van publiek leven, weerspiegelt onze cultuur waaruit deze voorbeelden een groot optimisme stralen. Het is als de wederopstanding na de tsunami.

FORMALISME, ORGANISME EN HET GROEI-MODEL

De keuze van de 23 projecten biedt een breed scala van typen openbare ruimte en tevens van stijl. Streng formeel tot minimalistisch en organische structuren die soms

teruggrijpen op de ongetemde natuur, of mengvormen. Ook de ontwikkeling in de discipline landschapsarchitectuur en stedelijk ontwerp (urban design) komt aan de orde: kennen wij het begrip 'landscape urbanism' al? Landschapsarchitectuur wordt onderscheiden van architectuur en industriële vormgeving door de continue aanpassingen en veranderingen die de projecten ondergaan, die nooit af zijn. Geen fait accompli maar als resultaat van ontelbare krachten en initiatieven. Integratie is daarbij een sleutelbegrip, of zoals omschreven als een "new kind of synthetic imagination – a new form of practice in which architecture, landscape, planning ecology, and political processes are both understood and coordinated as an interrelated field." Ambitieuw en in zekere zin ook bescheiden.

De opdracht luidt: het bouwen van dergelijke monumenten vereist maatschappelijk leiderschap en creatieve visie. Een aanrader.

Architectuur in Nederland 2004 > 05

Het traditionele jaarboek is de eerste lustrumeditie van de huidige redactie die er een punt achter zet: game over. Terugblikkend ziet ze 2000 als hoogtepunt en daarna louter neergang: door bezuinigingen en reductie van taken is de architect zijn oude positie van spil in het bouwproces kwijt. De uitdaging ligt in het buitenland, Nederland wordt kennelijk opgegeven.

Deze gelatenheid wordt geïllustreerd met de luchtfotoserie aan het begin waaruit meer onmacht dan trots spreekt. Na deze droevige introductie slaagt de redactie er desalniettemin in om de lezer te trakteren op een opnieuw fraaie selectie van uiteenlopende projecten: van particuliere woningen tot bruggen, van nieuwbouw tot verbouwing, klein en groot.

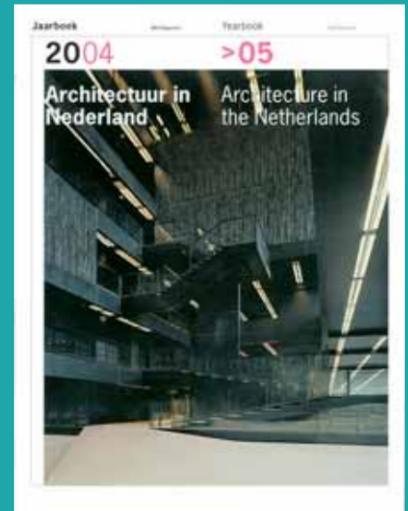
IMPOSANTE VEELZIJDIGHEID

Met treffende titels als leesperformance, ommuurde enclaves, empirische transformaties, de schoonheid van ons land en van representatie naar presentatie en terug, zijn de 29 projecten ingedeeld in 13 thema's die ieder met een kritische en heldere analyse worden toegelicht.

Monumentaliteit, kleinschaligheid, ruimtelijke spanning, sculpturaliteit en ambachtelijkheid zijn prominente aspecten die door de architecten met veel overtuiging worden ingezet om de individuele plannen inhoud en expressie te geven. Kwalitatief van hoog niveau, maar inderdaad weinig vernieuwend op een enkele uitzondering na, zoals de projecten van NOX en UNA.

Uitgeverij: Birkhäuser
Auteur: Peter Reed
ISBN 3-7643-7240-0
168 pagina's

Uitgeverij: NAI Uitgevers Rotterdam, 2005
Redactie: Anne Hoogewoning, Romer van Toorn, Piet Vollaard, Arthur Wortman
ISBN 90-5662-430-X
184 pagina's

DE PUBLIEKE SFEER OPNIEUW UITVINDEN

Bijzondere aandacht verdient de confrontatie van twee projecten van antagonisten bij uitstek, Koolhaas en Hertzberger, die de publieke binnenruimte vormgeven. Koolhaas die afdaalt naar de aandacht voor het ambachtelijke handwerk en Hertzberger die zich losmaakt van de menselijke kubus, abstractie omarmt en zelfs monumentaliteit niet schuwt. Beide leveren verrassende resultaten op en hebben nieuwe dimensies aan de architectonische oplossingen toegevoegd. Als kleine schoonheidsfout in het Souterrainproject van Koolhaas vallen de extra ogende stalen kolommen op die in de ijle betonnen ruimtestructuur op achtergelaten bouwstempels lijken.

Van veel groter belang in beide projecten is echter de afkering van de publieke buitenruimte, die geheel aan zijn lot wordt overgelaten en zelfs direct wordt bedreigd met leegloop en verlatenheid. Wat dat betreft is er nog voldoende uitdaging die om aanpak vraagt. Resumerend is het Jaarboek verplichte leesstof als leerboek, dat nog aan kwaliteit zou winnen als de stupide kleine plattegronden worden vervangen door grotere uitsneden en door toevoeging van bouwkundige details. Groundswell is ook verplichte leesstof, maar dan veel meer als inspiratiebron voor ruimtelijke visie. ■

Uit historisch oogpunt passen straatbakstenen perfect bij Dordrecht.

ZUID-HOLLANDSE VESTINGSTAD TIMMERT AAN DE WEG

Dordrecht en straatbakstenen cultuurhistorisch verbonden

Het 'rondje Dordt' voert wandelaars langs de mooiste plekjes van Dordrechts binnenstad. Een centrum dat, zeker na de recentelijke herinrichting, van zich doet spreken, vinden wethouder Stadswerken Bas van der Zwaan, stedenbouwkundige Hans van Wageningen en beheerder Hans van Leeuwen. "Als Rotterdammer mag ik het zeggen: als je er oog voor hebt, is Dordrecht de mooiste stad van Nederland", zegt Van Leeuwen. Een gesprek over een stad die in haar Programma Binnenstad de balans zoekt tussen het huidige imago en het historische verleden.

Als oudste stad van het gewest Holland heeft Dordrecht een reputatie hoog te houden, vinden Van der Zwaan, Van Wageningen en Van Leeuwen. Dat het imago van deze waterstad echter schade opgelopen had, was te merken aan sterk teruglopende bezoekersaantallen. Voorafgaand aan het huidige herinrichtingsplan Programma Binnenstad, zijn al veel beleidsplannen de revue gepasseerd. "Vriend en vijand waren het er echter over eens dat vernieuwing niet direct vooruitgang betekende. Daarom is enkele jaren geleden het huidige kwaliteitsplan opgesteld. Kernpunten hierin waren eenduidigheid en samenhang in de buitenruimte en het gebruik van natuurlijke materialen", vertelt Van der Zwaan. Van Wageningen vult aan: "Aan het begin van de jaren negentig was de stad een kakofonie aan kleuren en materialen. Herinrichtingsprincipes waren tot die tijd sterk tijdgebonden en daardoor aan de modegrillen van dat moment onderhevig. Grindtegels, betonnen stenen en straatbakstenen lagen hier gebroederlijk naast elkaar." Daar is anno 2005 een einde aan gekomen. De historische binnenstad en het modern ogende kernwinkelgebied vormen één geheel in bestrating en kleurgebruik. In de woon- en verblijfsgebieden liggen rode straatbakstenen. Het gebruik van straatbakstenen noemt Van Wageningen 'cultuurhistorisch bepaald'. "De uiterwaarden voor de stad

stonden vroeger vol kleifabrieken. Uit historisch oogpunt passen klinkers dus perfect bij Dordrecht. Daarnaast hebben gebakken materialen als praktisch pluspunt hun duurzaamheid en sfeertoepassingen. Vooral dat laatste is belangrijk: mensen zijn heel gevoelig voor zaken als sfeer en uitstraling. Een winkelgebied met een straatbakstenen bestrating >

Dordrecht is immer op zoek naar de balans tussen haar huidige imago als winkelstad en haar historisch verleden.

oogt aantrekkelijker dan hetzelfde gebied met een betonnen vloer. En uit de toenemende bezoekersaantallen kunnen we concluderen dat bezoekers deze vormgeving erg kunnen waarderen.”

VISITEKAARTJE

In de verblijfsgebieden is als extra accent in de rijloper natuursteen aangebracht. Van Leeuwen: “Voor de inrichting van de binnenstad hebben we de lat hoger gelegd dan elders in de stad. Het is tenslotte het visitekaartje van Dordrecht.” Dit uitgangspunt is ook terug te vinden in de keuze van het meubilair. De robijnrode afvalbakken zijn arbo-technisch zeer verantwoord en hebben een goedkeuringsstempel van de stichting Nederland Schoon. Verder is de opvallende, houten bank op het Statenplein niet alleen een rustplek voor de vermoeide voetganger, maar dient die ook ter camouflage voor het hoogteverschil in het plein. De bank maskeert over de gehele lengte van het plein een klein trapje dat anders een hinderlijk obstakel zou kunnen zijn.

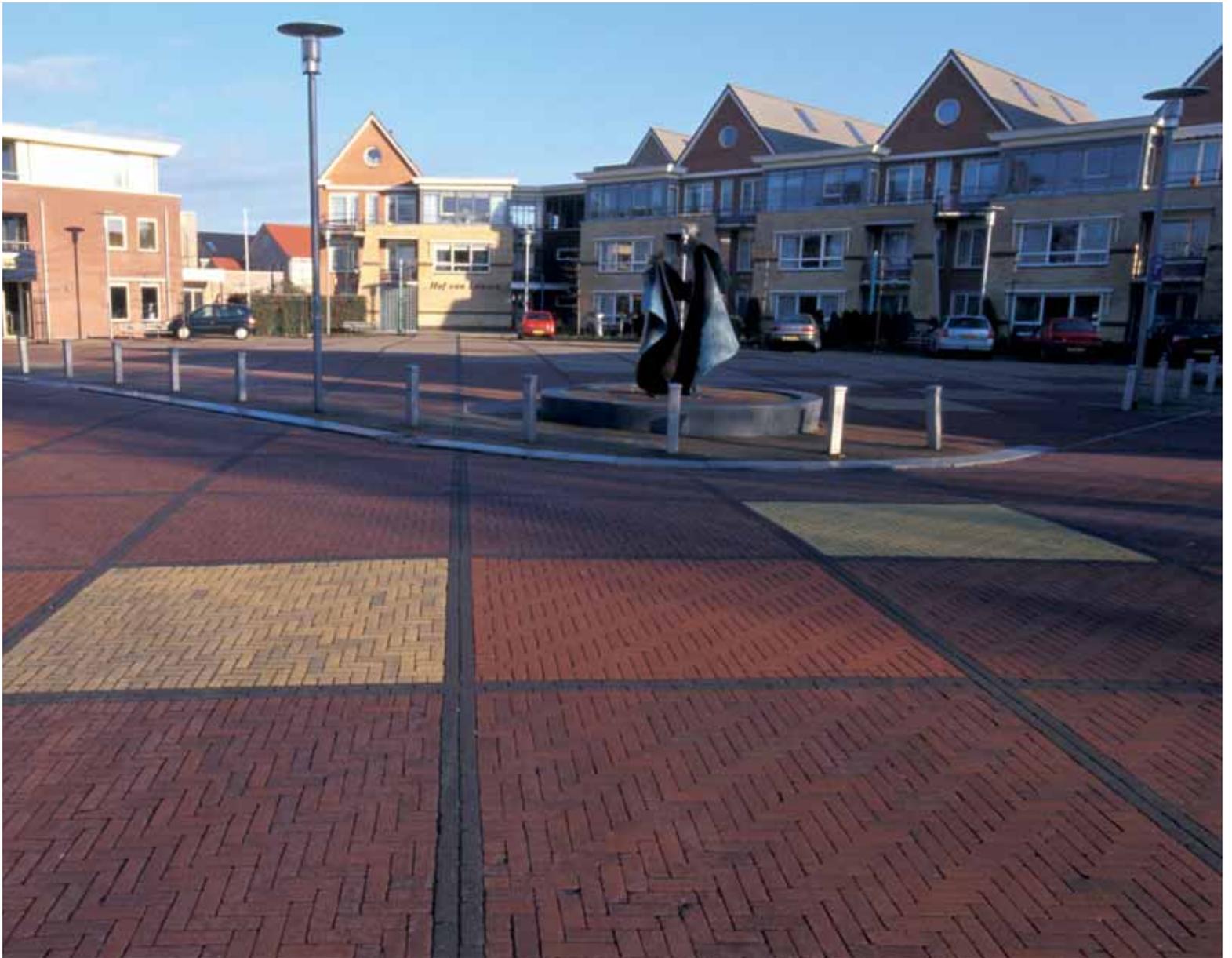
FINANCIERING

De gemeente heeft de herinrichting uit eigen zak betaald. Dit kon bij de start van het Programma Binnenstad ook niet anders, want bij de winkeliers was destijds niets te halen. Als voormalig voorzitter van de winkeliersvereniging weet Van der Zwaan waar hij over praat. “Het water stond veel winkeliers tot aan de lippen. De slechte infrastructuur was hier zeker mede debet aan en herontwikkeling was dus onvermijdelijk. Nu zouden de winkeliers een eigen bijdrage wellicht kunnen opbrengen, maar zolang het kan, legt de gemeente geld opzij voor de inrichting van de binnenstad.”

De drie gesprekspartners hopen dat de ingezette lijn in de toekomst vastgehouden wordt. “Bestuurders en ambtenaren na ons moeten het lef hebben deze herinrichtingsprincipes consequent door te zetten. Dordrecht is een provinciestad en geen grootstad. Qua gemoedelijkheid is het net een groot dorp en dat menselijke karakter moet voor de toekomst behouden blijven.” ■

DE BESTE ARGUMENTEN LIGGEN OP STRAAT

Straatbaksteen is een veelzijdig en kwalitatief hoogstaand product dat pleinen, parken en straten, maar ook de particuliere woonomgeving een tijdloos en hoogwaardig karakter geeft. Het is overal toepasbaar, onderhoudsarm, slijtvast en kent een lange levensduur. Bovendien kan het uitstekend gecombineerd worden met andere materialen. Voor informatie zie www.straatbaksteen.com, een informatiebron voor professionele gebruikersgroepen.

STRAATBAKSTEEN, BIJZONDER VOOR BINNEN EN BUITEN